

III.B *LASIUS FULIGINOSUS* IN DE TUIN

(vervolg op artikel II.B in FFmei2001)

Rudolf van Hengel

Inleiding

In 2000 was ik bijzonder verheugd, toen een kolonie *L. fuliginosus* uit een naburige tuin zich in mijn tuin vestigde. Ik ben aan deze diertjes om het huis gehecht, mogelijk omdat ze ook voorkwamen in de tuinen van twee van de drie adressen waar mijn ouders tot mijn 30e levensjaar woonden. En het leuke aan deze kolonie was nog, dat er zich een groot aantal *L. umbratus* slaven in bevond! Maar helaas, in 2001 bleek alweer een droevig einde aan deze korte vreugde te komen. Op raadselachtige wijze stierf de kolonie uit. Een verslag van mijn waarnemingen in dat jaar volgt hieronder.

Samenstelling van de kolonie

In 2000 schatte ik de kolonie op 2-4 jaar oud, met 500 *L. fuliginosus* werksters en 50 *L. umbratus* slaven.

Op 6 juni tel ik evenwel 31 *L. umbratus* werksters buiten het nest. Eerder had ik al 18 dode werksters op kelk- en schutbladeren van Rhododendron A geteld, gevoegd bij de enkele verzamelde exemplaren is dit bij elkaar reeds 52. Er zullen op het midden van de mierenstraat en elders buiten het nest minstens 10 over het hoofd zijn gezien en verwacht mag worden, dat er ook nog wel 10 in het nest zitten. Dat brengt het totaal aantal *L. umbratus* werksters dus op minimaal 72.

Dit grote aantal lijkt me niet het gevolg van coconroof door de jonge *L. fuliginosus* koningin destijds, maar eerder de totale overname van een kleine *L. umbratus* kolonie bij het stichten van een eigen volk.

De Rhododendron eist zijn tol!

Ook de *L. fuliginosus* werksters hebben zwaar te leiden van de kleverige jonge Rhododendron bladeren. Kennelijk hebben ze een bepaalde aantrekkingskracht op de mieren, bij alle blad- en bloemknoppen zie ik werksters zitten. Maar helaas, ze zullen nooit meer los komen. Bij elkaar tel ik tussen 22 april en 6 juni zo'n 110 dode werksters op de kelk- en schutbladeren. Dit is zo'n 10 - 15% van de gehele koloniesterkte. Overigens zitten ook allerlei andere kleine insecten vastgeplakt, een interessant gegeven voor inventarisaties!

Ontwaken van de kolonie in 2001.

Op 16 mrt komen de eerste 15 *L. fuliginosus* werksters boven de grond; allen blijven binnen 15 cm van de nestopening. Slechts één werkster wordt aangetroffen op de ZO-stam van de Thuja, op 1m75 boven de grond en op weg naar boven. NB: vorig jaar hebben ze deze stam niet bezocht.

28 mrt: voor de tweede keer pas enkele (± 5)werksters bij het nest aangetroffen. Hierna zijn de werksters dagelijks buiten het nest.

3 apr: voor de eerste maal dit jaar worden *L. umbratus* werksters waargenomen, tussen 15.00 en 20.00 uur steeds maar één of twee tegelijk. Alle *L. umbratus* waarnemingen zijn gedaan binnen 3 cm van de nestopening.

Voedsel zoeken.

Evenals vorig jaar bezoeken de werksters een groot aantal verschillende soorten bomen en struiken. Ze zijn dus niet afhankelijk van één bepaalde luis.

3 apr: De werksters klimmen omhoog in beide Thuja stammen, waar onderin het nest is gevestigd. Tot ooghoogte worden nog geen luizen waargenomen. (Vorige zomer waren hier wel luizen actief). Tevens loopt een straat naar hulst A (80 cm), op verschillende takken zitten werksters. Ook hier worden geen luizen waargenomen. De komende dagen worden vaker werksters op hulst A en hulst B (40 cm) waargenomen.

20 apr: Ineens zitten ca 20 werksters op de uiteinden van de kamperfoelie A, die tegen de Thuja groeit. Daags erna al niet meer.

22 apr worden enkele werksters op de bloemknoppen van een tegen de Thuja aangroeiende Rhododendron A waargenomen; ook de dagen erna.

30 apr worden ze weer op de kamperfoelie A waargenomen, doch minder dan op 20 apr. Ook zitten ze nu voor het eerst op dennetje B, waarop enkele wolluizen zijn waar te nemen. Voorts zijn ze geleidelijk aan weer begonnen in de Thuja te klimmen.

15 mei De afgelopen weken zag ik langzaam een dichte mierenstraat naar het oosten ontstaan. Aanvankelijk was het onduidelijk waar deze eindigde. Hij blijkt nu naar een 4 meter hoge hulst C te lopen en de werksters komen met opgezet achterlijf terug; ze vinden daar dus luizen.

Andere planten worden incidenteel bezocht. Op de stam van de paardekastanje A heb ik enkele werksters aangetroffen, doch er loopt nog geen straat heen, nog geen enkele mier is aangetroffen op het voetpad tussen nest en kastanje. Vorig jaar was deze kastanje nog de voornaamste voedselbron voor de mieren.

30 mei. Ongeveer een week geleden begon de mierenstraat naar de hulst "op te drogen", momenteel is van een straat geen sprake meer, maar worden slechts enkele werksters op de route aangetroffen.

6 jun Er loopt geen mier meer naar hulst C, ook op de stam zijn geen mieren te zien. Thans loopt een "dunne" straat naar dennetje A (160 cm), dat vol grijze luizen zit (op de naalden) en een enkele witte luis op de jonge loten. In het dennetje slechts 3 à 4 mieren. Ook zitten wat werksters op hazelaar A & B en op eik A & B. Voorts lopen een aantal werksters in de Thuja naar boven.

Activiteiten van de koningin.

Op 6 juni blijkt de koningin geheel zelfstandig op onderzoek te gaan tot meters buiten het nest! Dat een koningin van een paar jaar oude kolonie nog zo actief kan zijn had ik niet verwacht. Tussen 17.37 en 18.25 neem ik haar waar op de mierenstraat tussen het nest en een 1½ m hoog dennetje A.

In het dennetje klimt ze tot 52 cm hoog langs de stam, waarna ze over enkele zijtakken loopt. Tijdens haar tochten op de mierenstraten heeft de ♀ voortdurend even sprietcontact met de meeste werksters, echter niet met de *L. umbratus* werksters, deze worden genegeerd. Tweemaal evenwel heeft ze een 2 minuten durende stoeipartij met een *L. umbratus* werkster, waarbij het lijkt of ze haar met de poten vast probeert te houden. Vermoedelijk een voedselscene. Ze rollen evenwel om en om. Over de mierenstraat en op de dennestam loopt de ♀ ongeveer 2x zo snel als een werkster, op de takjes met dennenaalden komen de werksters weer sneller vooruit. De werksters raken helemaal niet opgewonden met de ♀ in de buurt, ze wordt beslist niet door werksters vergezeld op haar tocht, het lijkt wel een eenzame inspectietocht. Is er een verhuizing op komst of inspecteert ze een nieuwe voedselplant?

Gedrag van de *L. umbratus* werksters.

L. umbratus werksters worden een enkele keer waargenomen, één keer op ca 1 m van het nest op de oostelijke mierenstraat (wederom zonder enige vaart en zonder duidelijk doel); de overige waarnemingen liggen binnen 15 cm van het nest.

30 mei De afgelopen periode zijn geen *L. umbratus* werksters waargenomen. Pas vanavond zijn er 6 tegelijk in de nestholte zichtbaar (goed naar binnen turen).

6 jun Voor het eerst zijn er veel *L. umbratus* werksters rond de nestopening te zien en ook een tiental op de straat naar dennetje A. Onder dat dennetje scharrelen er zo'n 5 tussen de bladeren. In totaal zijn 31 afzonderlijke individuen geteld! Is er iets gaande of op komst?

Of is er voedselgebrek door het verdwijnen van een groot aantal *L. fuliginosus* werksters en zoeken ze naar voedsel? Nog nooit heb ik evenwel *L. umbratus* in de voedselplanten gezien!

Naderend einde van de kolonie.

30 mei Alle drukte rondom de nestopening is verdwenen, het lijkt wel of de kolonie bijna is uitgestorven! Op de hulst en op de Thuja lopen wel enkele werksters, maar veel is het niet. Waar ze gebleven zijn is mij een raadsel. Er wordt nog wel aan het nest gewerkt, want zo nu en dan komt een werkster met een partikeltje zand of iets dergelijks naar boven. Ook opmerkelijk was een week geleden, dat zich bij de hulst een enorme opstopping voordeed, ogenschijnlijk omdat 30 cm van het pad in de zon lag (maar wel tussen gras en op een humusrijke bodem, voor *Formica*'s geen enkel probleem).

6 jun Er is veel activiteit tussen de dorre bladeren onder dennetje A van zowel *L. fuliginosus* als *L. umbratus* werksters.

9 jun Om 14.00 slechts 1 à 4 werksters en 3 à 5 slaven binnen 20 cm van het nest; waar de rest uithangt is een raadsel. Ook bij dennetje A is geen activiteit meer te bespeuren. Van 9 - 15 jun werden nog dagelijks enkele werksters rond het nest waargenomen, in het begin nog op de kleine eikjes, de laatste dagen nergens meer op voedselplanten, maar wel "schooierend" (schijnbaar doelloos rondlopend in laag tempo) in de buurt van de nestopening. *L. umbratus* werksters worden nog wel enkele malen in de nestopening waargenomen, doch niet meer buiten het nest. Een schatting van de koloniesterfte op basis van de thans zichtbare mieren, zou maximaal 50 stuks bedragen. 19 jun Vandaag is geen enkele mier meer waargenomen, het volk lijkt uitgestorven.....

Hierna zijn geen mieren meer gezien. Ze zijn niet verhuisd, maar de reden van het geleidelijk verdwijnen in de laatste 3 weken is mij een raadsel. Heeft iemand een suggestie?